KIERRÄTYSKESKUS

Helsinki 4.5.2016

Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy:n lausunto Suomen kantoihin EU:n kiertotaloutta koskevaan toimintasuunnitelmaan ja jätedirektiivin uudistukseen

Viitteet:

- Valtioneuvoston selvitys E 88/2015 vp Kierto kuntoon – Kiertotaloutta koskeva EU:n toimintasuunnitelma
- Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksista Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiveiksi (jätedirektiivien muuttaminen) U 27/2015 vp
- Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Kierto kuntoon - Kiertotaloutta koskeva EU:n toimintasuunnitelma COM(2015) 614 final
- Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi jätteistä annetun direktiivin 2008/98/EY muuttamisesta COM(2015) 595 final

Sisältö:

Tiivistelmä

1. Elinkeino- ja jätepolitiikkaan uusia mahdollisuuksia resurssitehokkuutta, jätteiden synnyn ehkäisyä ja uudelleenkäyttöä kehittämällä

- Tavoitteet ja indikaattorit
- Uudelleenkäytön ja kierrätyksen tavoitteenasettelu
- Hyväksytty uudelleenkäyttöä valmisteleva toiminnanharjoittaja- ja tuottajavastuu
- Muun kuin yhdyskuntajätteen synnyn ehkäisy, uudelleenkäyttö ja kierrätys
- Taloudellinen ohjaus kohti resurssitehokkuutta ja jätteen synnyn ehkäisyä
- Tuotesuunnittelu

2. Viestintä, tiedotus, tiedonvaihto ja koulutus

3. Kohtuutaloutta kehitettävä kiertotalouden rinnalle

Lopuksi

Tiivistelmä

Seuraamme mielenkiinnolla ja ilolla kiertotaloutta koskevan toimintasuunnitelman kehittymistä Suomessa ja Euroopassa. Paketissa on paljon asioita, jotka ilahduttavat alalla pitkään toimineita. Haluamme nostaa ehdotuksista keskusteluun erityisesti uudelleenkäytön ja ympäristökasvatuksen ja -koulutuksen näkökulmia. Tulemme mielellämme tarvittaessa kuultavaksi ja keskustelemaan asiaa käsitteleviin työryhmiin ja valiokuntiin.

- **Uudelleenkäyttöä edistävien järjestelmien järkevä suunnittelu ja toteutus olemassa olevien verkostojen ja toimijoiden kanssa on keskeinen tehtävä tulevaisuudessa.** Kierrätyskeskus tekee mielellään yhteistyötä hallinnon kanssa, kun uudelleenkäyttöä valmistelevien toiminnanharjoittajien toiminnallisia vaatimuksia määritellään. Uudelleenkäyttötoimijan näkökulmasta keskeistä on kehittää pääsyä jätevirtoihin.

- **On tärkeää, että uudelleenkäytölle saadaan kiertotalouden kehittämisen kautta selkeä rooli ja tavoitteet jätehuoltojärjestelmässä.** Uudelleenkäytön ja uudelleen valmistuksen tilastointi on kuitenkin pidettävä erillään materiaalin kierrätyksen tilastoinnista, jotta mittari mahdollistaa etusijajärjestyksen aidon toteutumisen seurannan ja kehittämisen.

- **Uudelleenkäytön ensisijaisuus kierrätykseen nähden tulee vahvemmin ottaa huomioon jätealan investoinneissa ja taloudellisia ohjauskeinoja sovellettaessa.** Toistaiseksi pääosa resursseista on käytetty jätehierarkian loppupään investointeihin ja toimintoihin.

- **Komission suunnitelmat tuotesuunnitteluun luovat pohjan toimivalle kiertotaloudelle**. Tuotteiden tekeminen helpommin korjattaviksi, uudelleen valmistettaviksi tai ajan tasalle saatettaviksi sekä tavoite puuttua tuotteiden suunniteltuun vanhenemiseen ovat keskeisiä ratkaistavia kysymyksiä.

- **Siirtyminen kiertotalouteen tarkoittaa valtavaa muutosta. Muutostilanteissa viestintä- ja koulutustarve korostuvat.** Ihmiset ja yritykset tarvitsevat koulutusta ja tukea uusien toimintamallien hyväksymiseen, omaksumiseen ja kehittämiseen, sillä koko kuluttamisen ja omistamisen rooli on muuttumassa. Koulutuksen tarve kannattaa huomioida kaikissa ohjeissa ja säädöksissä sekä rahoitusmalleja rakennettaessa. Kotitalouksien lisäksi koulutusta on oltava tarjolla myös yrityksille ja yhteisöille.

- **Luonnon toimintakykyisenä säilymisen kannalta merkitystä on erilaisten resurssien käytön kokonaismäärällä, ei niiden käytön tehokkuudella**. Erilaisten kasvupaineiden vuoksi on erittäin epätodennäköistä, että kiertotalous riittäisi alentamaan erilaisten luonnonvarojen käyttöä kestävälle tasolle – toistaiseksi tehostumisella säästyneet varat on käytetty lisääntyneeseen kuluttamiseen. Tämän vuoksi kiertotalouden ohella on tutkittava ja tavoiteltava luonnonvarojen kulutuksen vähentämiseen sopeutuvia talousmalleja.

1. Elinkeino- ja jätepolitiikkaan uusia mahdollisuuksia resurssitehokkuutta, jätteiden synnyn ehkäisyä ja uudelleenkäyttöä kehittämällä

Komission toimintasuunnitelma pyrkii säilyttämään tuotteiden, materiaalien ja resurssien arvon taloudessa mahdollisimman kauan sekä minimoimaan jätteen syntymisen. Jätteitä koskevissa lainsäädäntöehdotuksissa tämä näkyy pyrkimyksenä jätehierarkian entistä parempaan noudattamiseen.

Jätedirektiiviehdotuksen 9 artiklan mukaan jäsenmaiden on toteutettava toimia jätteen synnyn ehkäisemiseksi. Toimenpiteillä on mm. edistettävä resurssitehokkaiden, kestävien, korjattavien ja kierrätettävien tuotteiden käyttöä, kohdistettava jätteenehkäisytoimia erityisesti merkittävien raaka-aineiden lähteisiin sekä rohkaistava ottamaan käyttöön uudelleenkäyttötoimenpiteitä edistäviä järjestelmiä, erityisesti sähkö- ja elektroniikkalaitteille, tekstiileille ja huonekaluille.

Direktiiviehdotuksen 11 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavia toimenpiteitä uudelleenkäyttöön valmistelua koskevien toimien edistämiseksi erityisesti rohkaisemalla ja tukemalla uudelleenkäyttö- ja korjausverkostojen perustamista ja helpottamalla tällaisten verkostojen pääsyä jätteenkeräyspisteisiin sekä edistämällä taloudellisten välineiden, julkisten hankintojen perusteiden, määrällisten tavoitteiden tai muiden toimenpiteiden käyttöä. Lisäksi jäsenvaltioiden olisi edistettävä sellaisten tuotteiden uudelleenkäyttöä, jotka ovat raaka-aineiden tärkeimpiä lähteitä.

Direktiiviehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden on hyväksyttävä jätteiden syntymisen ehkäisemistä koskevia ohjelmia, joissa vahvistetaan 1, 4 ja 9 artiklan mukaisia jätteen syntymisen ehkäisemistä koskevia toimenpiteitä. (artikla 29).

> **Kierrätyskeskuksen mielestä hierarkiassa etusijalla oleva jätteiden synnyn ehkäisy ja uudelleenkäyttö ovat toistaiseksi olleet vajaasti hyödynnettyjä mahdollisuuksia elinkeino- ja jätepolitiikassa**. Ohjaamalla tuotantoa korkeamman jalostusasteen tuotteisiin saadaan rajallisista resursseista enemmän lisäarvoa. Tuote- ja palvelusuunnittelulla toteutettava resurssitehokkuus, hiilineutraalius ja vähäjätteisyys sekä tuotteiden uudelleenkäyttö-, korjaus- ja jakamistalous sisältävät suuren potentiaalin kehittää uutta kestävää liiketoimintaa.
>
> Komission jäsenmaille ehdottamat toimet jätehierarkian toteuttamiseksi ovat tarpeellisia ja kiireellisiä. Jätteen synnyn ehkäisemistä koskevien toimenpiteiden kokoaminen ohjelmiksi jäsenmaissa mahdollistaa päämäärätietoisen kehittämisen ja seurannan. **Kierrätyskeskuksen mielestä ohjelmaan kannattaa sisällyttää myös tuotteiden ja niiden osien uudelleenkäytön edistäminen**, koska osa uudelleenkäytöstä tapahtuu ennen kuin tuote on päätynyt jätteeksi.

Tavoitteet ja indikaattorit

Jäsenvaltioiden on seurattava jätteen syntymisen ehkäisemistä koskevia toimenpiteitä ja arvioitava ne. Tässä tarkoituksessa niiden on käytettävä asianmukaista laatua ja määrää kuvaavia indikaattoreita ja tavoitteita. Direktiivissä mainitaan mittareina erityisesti loppukäsitellyn ja energiana hyödynnetyn yhdyskuntajätteen määrää henkeä kohden. Lisäksi komissio voi hyväksyä toimeenpanosäädöksiä vahvistaakseen indikaattoreita, joilla voidaan mitata jätteen syntymisen ehkäisemistä koskevien toimenpiteiden täytäntöönpanoa.

Kierrätyskeskus pitää tärkeänä erityisesti jätteen synnyn ehkäisyn indikaattoreita. Jätehierarkian loppupään käsittelyyn päätyvän jätteen määrän seuraaminen kertoo hierarkian toteuttamisen onnistumisesta, mutta ei auta ymmärtämään resurssien kulumisen ja jätteen syntymisen mekanismeja tai suunnittelemaan niiden vähentämistä. Sekä hallinto että yritykset tarvitsevat käytännön työkaluja ja niihin liittyviä mittareita jätteen synnyn ehkäisyn edistämiseksi.

Uudelleenkäytön ja kierrätyksen tavoitteenasettelu

Komission kommunikaation mukaan korjaamisen ja uudelleenkäytön seurantaa ja tilastointia aiotaan kehittää. Direktiiviin ehdotetaan 65 %:n tavoitetta uudelleenkäyttöön valmistelulle ja kierrätykselle. Kierrätystä koskeviin tavoitteisiin voitaisiin vastedes laskea mukaan myös tuotteet ja osat, jotka hyväksytyt uudelleenkäyttöä valmistelevat toiminnanharjoittajat tai panttijärjestelmät ovat valmistelleet uudelleenkäyttöön.

Kierrätyskeskus pitää erittäin hyvänä, että uudelleenkäytölle saadaan rooli ja tavoitteet jätehuoltojärjestelmässä. Mahdollisuus laskea uudelleenkäyttö osaksi kierrätystavoitteita helpottaa siirtymävaiheessa uudelleenkäytön edistämistä. Kuitenkin uudelleenkäytön ja uudelleen valmistuksen tilastointi on pidettävä erillään materiaalin kierrätyksen tilastoinnista, jotta mittari mahdollistaa etusijajärjestyksen aidon toteutumisen seurannan ja kehittämisen.

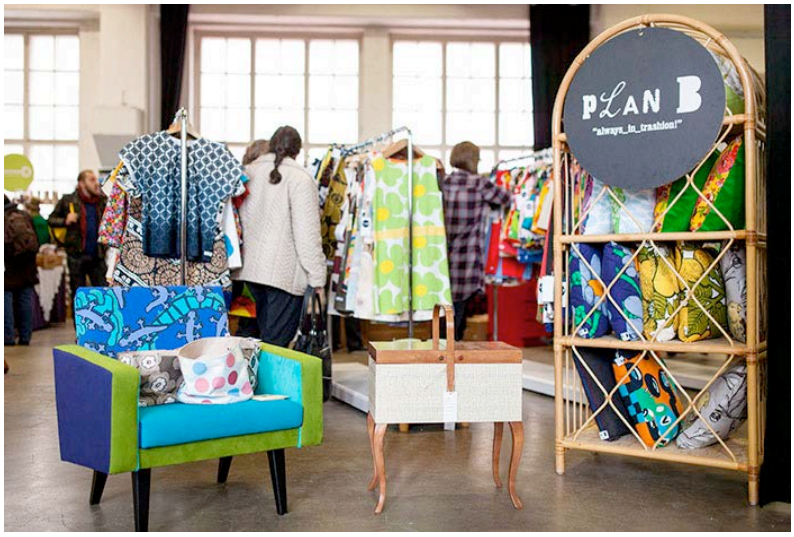

Pakkausten kohdalla tulee huolehtia siitä, että uudelleenkäytön laskenta kierrätystavoitteisiin ei kokonaisuudessaan alenna ympäristötavoitteita. Lähes kaikkien pakkausjätteiden vuosille 2025 ja 2030 asetettavat tavoitteet olisi Suomessa saavutettu jo vuonna 2013 (U 27/2015 vp s. 5). Tällaiset tavoitteet eivät luo kannusteita kiertotalouden edistämiselle Suomessa, ja siksi tavoitteita on vastaavasti nostettava.

Hyväksytty uudelleenkäyttöä valmisteleva toiminnanharjoittaja ja tuottajavastuu

Tuotteiden ja niiden osien uudelleenkäyttöön valmistelua koskevien laskelmien yhdenmukaisten edellytysten varmistamiseksi komissio hyväksyy yksityiskohtaiset säännöt, jotka koskevat hyväksyttyjen uudelleenkäyttöä valmistelevien toiminnanharjoittajien ja panttijärjestelmien nimeämistä sekä laatukriteerit, jotka koskevat tietojen keräämistä, todentamista ja toimittamista.

Jätedirektiiviehdotuksen artiklassa 8 velvoitetaan määrittelemään selkeät roolit ja vastuut tuotteiden tuottajien, heidän puolestaan laajennettua tuottajan vastuuta täytäntöönpanevien organisaatioiden, yksityisen tai julkisen jätealan toimijoiden, paikallisten viranomaisten ja tarvittaessa tunnustettujen uudelleenkäyttöön valmistelevien toiminnanharjoittajien välille. Jäsenvaltioiden on perustettava foorumi kaikkien em. sidosryhmien säännöllisen vuoropuhelun varmistamiseksi. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että laajennettua tuottajan vastuuta koskevissa järjestelmissä määritellään mitattavissa olevat jätehierarkian mukaiset jätehuoltotavoitteet.

Kierrätyskeskus katsoo, että uudelleenkäyttöä laajasti edistävien järjestelmien järkevä suunnittelu ja toteutus olemassa olevien verkostojen ja toimijoiden kanssa on keskeinen tehtävä. Kierrätyskeskus tekee mielellään yhteistyötä hallinnon kanssa, kun uudelleenkäyttöä valmistelevien toiminnanharjoittajien toiminnallisia vaatimuksia määritellään. (*Liite 1*, Tunnustetut uudelleenkäyttökeskukset: määritelmiä hyvälle uudelleenkäyttökeskukselle tai –verkostolle, RREUSE)

Uudelleenkäyttötoimijan näkökulmasta keskeistä on kehittää pääsyä jätevirtoihin. Esimerkiksi nykyisessä tuottajavastuujärjestelmässä uudelleenkäytettävien sähkö- ja elektroniikkalaitteiden ja niiden osien talteen ottaminen kattavasti, ennen materiaalikierrätystä, on ollut ongelma. Hyvin toimivien uudelleenkäyttöverkostojen ja uudelleenkäyttöä valmistelevien toiminnanharjoittajien avulla tuotteiden ja niiden osien käyttöikää ja tehokasta käyttöä voidaan huomattavasti parantaa.

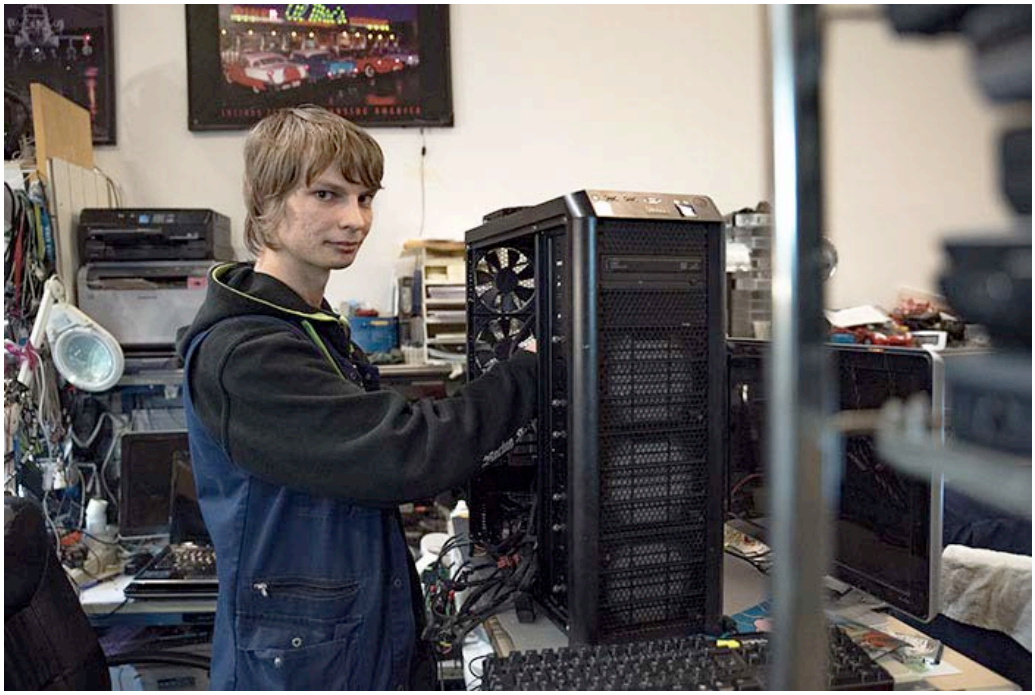

Muun kuin yhdyskuntajätteen synnyn ehkäisy, uudelleenkäyttö ja kierrätys

Jätedirektiiviehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden on myös vähennettävä jätteen syntymistä prosesseissa, jotka liittyvät teollisuustuotantoon, mineraalien louhintaan sekä rakentamiseen ja purkamiseen, ottaen huomioon parhaat käytettävissä olevat tekniikat. Lisäksi elintarvikejätteen muodostumista tulee vähentää elinkaaren eri vaiheissa.

Prosentuaalisia tavoitteita on asetettu vain yhdyskuntajätteen, rakennus- ja purkujätteen sekä pakkausten uudelleenkäytölle ja kierrätykselle.

Komissio tekee tutkimusta rakennus- ja purkujätteen kierrätyksen esteistä, kierrätystä tukevista toimista ja kannusteista sekä alan parhaista käytännöistä, joita aiotaan levittää laatimalla vapaaehtoisia kierrätysmalleja.

Kierrätyskeskuksen mielestä on tärkeää ryhtyä kokoamaan tietopohjaa toimintojen resurssitehokkuuden lisäämiseksi ja määrällisten ehkäisy-, uudelleenkäyttö- ja kierrätystavoitteiden asettamiseksi myös kaivostoimintaan ja teollisuuteen. Yhdyskuntajäte muodostaa Suomessa vain muutaman prosentin kaikesta jätteestä (unionissa 7-10 %), ja suurimmat taloudelliset ja ympäristöhyödyt voidaan saada tehostamalla suurimpien materiaalivirtojen käyttöä. Tavoitteen asettaminen kansantalouksien resurssitehokkuudelle konkretisoisi käsitystä siitä, millaiseen muutokseen ollaan pyrkimässä.

Kierrätyskeskuksessa pidetään tärkeänä, että rakennusjätteen käsittelyä kehitetään. Erityisesti toivomme, että tässä yhteydessä ei unohdeta jätehierarkiaa, vaan että komission esittämissä ja edistämissä toimissa on ensisijaisesti mukana jätteen synnyn ehkäisy ja rakennusmateriaalien ja -osien uudelleenkäyttö.

Taloudellinen ohjaus kohti resurssitehokkuutta ja jätteen synnyn ehkäisyä

Komissio ehdottaa jätedirektiiviin lisättäväksi säännöstä, jolla jäsenmaat velvoitettaisiin hyödyntämään riittäviä taloudellisia ohjauskeinoja jätehierarkian soveltamisen kannustamiseksi (4. artikla).

Kierrätyskeskus korostaa, että taloudellisen ohjauksen ei pidä kohdentua vain jätehuollon toimintoihin vaan laajemmin tuotantoon ja kulutukseen, jotta se todella ohjaa kohden resurssiviisaita toimintatapoja ja jätteen synnyn ehkäisyä.

Verotuksen painopisteen siirtäminen työn teon verottamisesta neitseellisten materiaalien käytön verotukseen lisäisi työllisyyttä, alentaisi luonnonvarojen käyttöä ja edistäisi kiertotalouteen siirtymistä. Korjaukselle, kunnostukselle ja uudelleenkäytölle tulisi antaa verohelpotuksia. Kertakäytölle ja vaikeasti kierrätettävien materiaalien käytölle tulisi määrätä haittaverot.

Politiikan pitää ohjata myymään palveluita tuotteiden sijaan, edistää jaettua käyttöä ja liisausta sekä mahdollistaa palautus- ja uudelleenkäyttöohjelmien kehittäminen. Tuotteisiin liittyvien palveluiden, ylläpidon ja korjauksen tulisi olla edullisempaa kuin uusien resurssien käytön.

Verolain mahdollistamaa **kotitalousvähennysoikeutta voisi laajentaa tuotteiden käyttöikää lisääviin palveluihin**, kuten korjausompeluun tai suutaripalveluihin. Tämä edistäisi kiertotaloutta, lisäisi EU-alueen ja kotimaista valmistusta ja työtä ja vähentäisi tekstiilien tuontia. Myös tuotteiden omistamistarvetta vähentävää jakamistaloutta voitaisiin tukea vastaavasti.

Myös **kaatopaikkojen ja jätteenpolton verotuksen kiristäminen** kannustaa jätehierarkian toteuttamiseen. Sitran vuonna 2014 julkaiseman selvityksen mukaan kierrätys on paitsi päästöjen vähentämisen ja luonnonvarojen riittävyyden kannalta, myös taloudellisesti jätteenpolttoa parempi ratkaisu, kun asiaa katsotaan työllisyyden, verotulojen tai vaihtotaseen kautta. (Länsirannikon jätehuoltosektorin vaihtoehtoisten ratkaisujen yritys-, alue- ja kansantaloudelliset vaikutukset http://www.sitra.fi/uutiset/teolliset-symbioosit/selvitys-jatteen-hyodyntaminen-materiaalina-taloudellisesti)

Erityisesti Suomessa on aihetta pohtia, paljonko jätettä voidaan polttaa vaarantamatta jätteen synnyn ehkäisyn, uudelleenkäytön ja kierrätyksen kehittämistä. **Suomessa yhdyskuntajätteen kierrätys ei ole juuri lisääntynyt kymmeneen vuoteen, mutta polton määrä on kasvanut 50 prosenttiin, mikä on selvästi enemmän kuin kierrätysaste (noin 33 %)**.

Komissio esittää, että kun jäsenvaltiot kehittävät kansallisia jätehuoltostrategioitaan ja suunnittelevat investointeja jätehuoltoinfrastruktuuriin, olisi niiden hyödynnettävä asianmukaisesti Euroopan rakenne- ja investointirahastoja jätehierarkian mukaisesti edistämällä jätteen syntymisen ehkäisemistä, uudelleenkäyttöä ja kierrätystä.

Kierrätyskeskus pitää tämänsuuntaista kehitystä huomattavana parannuksena nykyiseen tilanteeseen. **Uudelleenkäytön ensisijaisuus kierrätykseen nähden tulee vahvemmin ottaa huomioon jätealan investoinneissa ja taloudellisia ohjauskeinoja sovellettaessa** mm. huonekalujen, tekstiileiden, sähkö- ja elektroniikkalaitteiden ja rakennusosien kohdalla. Kun jätteen synnyn ehkäisy ja uudelleenkäyttö kumpikin ovat yksi viidestä jätehierarkian tasosta, olisi perusteltua käyttää vähintään tätä vastaava osuus jätehuollon resursseista näiden

edistämiseen. Toistaiseksi pääosa resursseista on käytetty jätehierarkian loppupään investointeihin ja toimintoihin.

Uudenlaisen yhteistyön ja vuoropuhelun rakentaminen jätteen synnyn ehkäisyn ja uudelleenkäytön toimijoiden sekä hallinnon välille on keskeistä, jotta alaa pystytään kehittämään mahdollisimman tehokkaasti.

Komissio aikoo varmistaa, että tulevaisuudessa julkisten hankintojen hankintakriteereitä asetettaessa tai tarkistettaessa kiinnitetään erityistä huomiota kiertotalouden kannalta merkittäviin näkökohtiin, kuten kestävyyteen ja korjattavuuteen. Komissio pyrkii myös siihen, että viranomaiset ottavat näitä kriteereitä käyttöön yhtä enemmän sekä arvioi, miten ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja voitaisiin käyttää laajemmin EU:ssa. Lisäksi komissio näyttää esimerkkiä varmistamalla, että ympäristöä säästäviä julkisia hankintoja käytetään mahdollisimman laajasti sen omissa hankinnoissa, ja lisäämällä niiden käyttöä EU:n rahoittamissa hankkeissa.

Kierrätyskeskus kannustaa komissiota ja jäsenvaltioita laatimaan ohjeistuksen julkisten hankintojen jätteiden synnyn ehkäisyä, uudelleenkäyttöä ja kierrätystä edistäviksi kriteereiksi ja olemaan esimerkkinä näiden kriteerien aktiivisessa käytössä. Kiertotalouden ja ympäristövastuullisen yrittämisen näkökulmasta yrityksissä keskeistä on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen ympäristötyö ja työntekijöiden kouluttaminen ja motivoiminen tavoitteiden saavuttamiseen. Julkisten hankintojen kriteeriksi pitäisi kestävyyden ja korjattavuuden rinnalle nostaa myös hankintayrityksessä tehtävä tavoitteellinen ja työntekijöitä osallistava ympäristöohjelmatyö.

Tuotesuunnittelu

Komission kommunikaation mukaan ekosuunnitteludirektiivissä esitettävissä tuotesuunnitteluvaatimuksissa korostetaan jatkossa kiertotaloutta. Direktiivissä tarkastellaan systemaattisesti seuraavia tuotesuunnitteluun liittyviä kysymyksiä: korjattavuus, kestävyys, ajan tasalle saattaminen, kierrätettävyys tai tiettyjen materiaalien tai aineiden tunnistaminen. Komissio analysoi näitä kysymyksiä yhteistyössä sidosryhmien kanssa tuotekohtaisesti uusissa työsuunnitelmissa ja tarkastuksissa ottaen huomioon myös eri tuotteiden erityisominaisuudet ja haasteet.

Ensimmäisenä vaiheena tuotesuunnittelun kehittämisessä komissio ehdottaa piakkoin jäsenvaltioille pakollisia tuotesuunnittelu- ja merkintävaatimuksia, joiden perusteella on helpompaa ja turvallisempaa purkaa, käyttää uudestaan ja kierrättää sähköisiä näyttöjä (esim. litteitä tietokone- tai televisionäyttöjä). Lisäksi harkitaan vaatimuksia, jotka koskevat varaosien ja korjaustietojen (esim. verkossa olevien korjausohjeiden) saatavuutta. Komissio aloittaa vuonna 2018 riippumattoman testausohjelman, jonka avulla on tarkoitus tunnistaa suunniteltua vanhenemista ja löytää keinoja puuttua siihen.

Kierrätyskeskus pitää erityisen tervetulleena sekä komission suunnitelmia edistää tuotteiden tekemistä helpommin korjattaviksi,

uudelleen valmistettaviksi tai ajan tasalle saatettaviksi että tavoitetta puuttua tuotteiden suunniteltuun vanhenemiseen.

Useat kierrätyskeskukset korjaavat ja kunnostavat sähkö- ja elektroniikkalaitteita uudelleenkäyttöön, ja eri tuoteryhmien erityisominaisuudet huomioon ottavat tuotesuunnittelu- ja merkintävaatimukset voivat toteutuessaan helpottaa työtä merkittävästi. Kierrätyskeskus toivoo, että Suomi edistää aktiivisesti komission työtä, ja tekee mielellään yhteistyötä tuotekohtaisten tarpeiden tarkentamiseksi.

2. Viestintä, tiedotus, tiedonvaihto ja koulutus

Komission kommunikaatiossa todetaan, että esimerkiksi tiedotuskampanjat kotitalouksille ovat osoittautuneet tehokkaiksi. Komissio edistää jätteen syntymisen ehkäisemistä ja uudelleenkäyttöä vaihtamalla tietoja ja uusia käytäntöjä sekä tarjoamalla koheesiopolitiikan rahoitusta paikallisen ja alueellisen tason hankkeisiin. Kommunikaatiossa todetaan, että myös työvoimalta edellytetään erityisiä ja joskus uusia taitoja, joita on tuettava koulutusjärjestelmillä. Komissio aikoo perustaa resurssitehokkuuden osaamiskeskuksen, jonka avulla pk-yrityksiä autetaan hyötymään parempaan resurssitehokkuuteen liittyvistä liiketoimintamahdollisuuksista.

Kierrätyskeskus muistuttaa, että siirtyminen kiertotalouteen tarkoittaa valtavaa muutosta. Muutostilanteissa viestintä- ja koulutustarve korostuvat. Ihmiset ja yritykset tarvitsevat koulutusta ja tukea uusien toimintamallien hyväksymiseen, omaksumiseen ja kehittämiseen, sillä koko kuluttamisen ja omistamisen rooli on muuttumassa.

Koulutuksen tarve kannattaa huomioida kaikissa ohjeissa ja säädöksissä sekä rahoitusmalleja rakennettaessa. Kotitalouksien lisäksi koulutusta on oltava tarjolla myös yrityksille ja yhteisöille, muun muassa tuotannon suunnittelusta ja (ali)hankinnoista vastaaville työntekijöille. Komission vihreän työllisyyden aloitteeseen liittyvä ja muu työ koulutuksen kehittämiseksi uusia haasteita vastaavaksi on kiertotalouden alalla tarpeellista. Myös resurssitehokkuuden osaamiskeskus on lupaava aloite, mikäli keskus voi tehokkaasti palvella jäsenvaltioita tiedon keruussa ja edelleen välittämisessä sekä neuvontamenetelmien kehittämisessä. Tiedon ja taitojen perille menemiseksi on kuitenkin välttämätöntä, että kaikissa jäsenmaissa on vastaavia julkisesti rahoitettuja organisaatioita ja järjestelmiä, jotka neuvovat, opastavat ja auttavat kehittämisessä paikallisesti ja omalla kielellä.

3. Kohtuutaloutta kehitettävä kiertotalouden rinnalle

Kiertotalouden prosessien kehittäminen ja ”täydelliseen” kiertotalouteen siirtyminen tullee kestämään vuosia tai vuosikymmeniä. Samaan aikaan maapallon väestön odotetaan kasvavan vielä ainakin 20 vuoden ajan kaikkiaan 1,5 miljardilla hengellä ja keskiluokkaan nousevan tänä aikana 3 miljardia uutta kuluttajaa. Tämä luo valtavia paineita jo nyt ylikulutuksesta kärsiville luonnon ekosysteemeille. Monet luonnon tuottamat, ihmisille välttämättömät ekosysteemipalvelut, kuten ilmaston säätely, vesivarojen saatavuus, eroosion torjunta, ravinnekierrot tai ravintokasvien pölytys, ovat heikentyneet, mikä haittaa ihmisten hyvinvointia ja uhkaa tulevien sukupolvien elämää ylläpitäviä palveluita (ks. esim. YK:n teettämä Millennium Ecosystem Assessment 2005. www.millenniumassessment. org).

Kiertotalous ja resurssitehokkuus auttavat talouskasvun ja luonnonvarojen kulutuksen irtikytkennässä. Luonnon toimintakykyisenä säilymisen kannalta merkitystä on kuitenkin erilaisten resurssien käytön kokonaismäärällä, ei niiden käytön tehokkuudella. Erilaisten kasvupaineiden vuoksi on erittäin epätodennäköistä, että kiertotalous riittäisi alentamaan erilaisten luonnonvarojen käyttöä kestävälle tasolle, sillä toistaiseksi tehostumisella säästyneet varat on käytetty lisääntyneeseen kuluttamiseen.

Nykyisin myös hyvinvointivaltion rahoitus vaatii talouden kasvua. Kun toisaalta talouskasvu ei todennäköisimmin onnistu ilman ekologisen kestävyyden menetystä, johtaa talouskasvu ennen pitkää sosiaaliseen kriisiin ekologisen kriisin kautta. Hyvinvointivaltio on siis kriisissä ilman talouskasvua ja toisaalta hyvinvointivaltio tulee ennen pitkää kriisiytymään talouskasvun myötä.

Edellä mainituista syistä johtuen kiertotalouden kehittämisen rinnalla on tutkittava ja tavoiteltava kohtuutaloutta eli talousmallia, jossa hyvinvoinnin luominen ei edellytä jatkuvaa talouden kasvua (tai erityisesti siihen liittyvää jatkuvaa kulutetun energian ja materiaalien määrän kasvua). Kohtuutalouden perustana ovat maapallon kantokyvyn rajat, joiden puitteissa hyvinvointia luodaan demokraattisesti ja sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla kaikille maapallon ihmisille.

Koska koko nyky-yhteiskunta on rakennettu jatkuvan kasvun perustalle, on kohtuuteen perustuvan talousjärjestelmän mallintaminen ja rakentaminen suuri haaste. Miten yhteiskunnan instituutiot uudistetaan siten, että ne toimivat vakaasti ilman talouskasvua tai ainakin ilman siihen liittyvää luonnonvarojen ja energian kulutuksen kasvua? Ratkaisun osina on nähty mm. sosiaaliset innovaatiot sekä yhteisö- ja paikallistalouden korostuminen, ja joitakin makrotaloudellisia mallinnuksia on tehty. **Suomen ja EU:n olisi hyödyllistä olla mukana aktiivisesti selvittämässä sitä, miten talous saadaan toimimaan luonnonvarojen kestävän käytön rajoissa.** Toistaiseksi keskustelua on käyty lähinnä tutkijoiden ja kansalaisyhteiskunnan piirissä (ks. esim. degrowth.fi).

Uusien toimintamallien ja poliittisten päätösten lisäksi kohtuutalous vaatii arvojen ja asenteiden muutosta. Kulutuksen kasvun korostamisen tilalle tarvitaan hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä vaaliva kohtuuden kulttuuri. Muutosta voi ja kannattaa edistää erilaisilla keskustelunavauksilla, neuvonnalla ja koulutuksella.

Lopuksi

Euroopan Unioni ja Suomi ovat molemmat esimerkkejä kehittyville talouksille siitä, millaista hyvinvointia ja kulutustapaa tavoitella. **Nykyisen mallin mukaan toimiminen johtaa luonnonvarojen kulutuksen kolminkertaistumiseen vuoteen 2050 mennessä.** (Unep 2011: http://www.unep.org/resourcepanel/Publications/Decoupling/tabid/56048/Default.aspx).

Eurooppalaiset ratkaisut voivat viitoittaa omaa aluettaan laajemmin tietä luonnonvarojen ja energian säästäväiseen käyttöön. Samalla on kuitenkin keskeistä ottaa huomioon ja lievittää ratkaisujen vaikutuksia, jotka kohdentuvat raaka-aineita ja tuotteita toimittaviin kehittyviin maihin. **Köyhyyden vähentäminen ja kauppapolitiikan oikeudenmukaisuus ovat kehittyvien maiden kannalta keskeisiä tavoitteita hyvinvoivan ympäristön ja luonnonvarojen kestävän käytön ohella.** Kun Euroopassa halutaan kiertotaloutta koskevan toimintaohjelman puitteissa kehittää koko arvoketjua, tulee ottaa huomioon paitsi ekologisesti myös sosiaalisesti kestävän kehityksen reunaehdot ja tavoitteet.

Kunnioittavasti
Juha Lehtikuja
toimitusjohtaja
Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy

KIERRÄTYSKESKUS

Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy on toiminut kiertotalouden alalla yli 26 vuotta. Yritys mahdollistaa tuotteiden elinkaaren pidentämisen erityisesti uudelleenkäyttö-, korjaus- ja lainauspalveluiden avulla sekä lisäämällä ympäristötietoisuutta. Kauttamme kulkeva kokonaismateriaalivirta oli vuonna 2015 4 miljoonaa kiloa. Tästä uudelleenkäytettiin yli 60 % eli noin 2,5 miljoonaa kiloa, kappaleina noin 3,4 miljoonaa tuotetta. Lisäksi tarjoamme ympäristökoulutusta, -neuvontaa ja -konsultointia noin 40 000 pääkaupunkiseutulaiselle vuosittain.

LIITE 1. Tunnustetut uudelleenkäyttökeskukset

On tärkeää että uudelleenkäyttö tapahtuu valvotusti, koulutetun henkilökunnan toimesta. Silloin vältytään turvallisuusriskeiltä ja laittomilta jätemarkkinoilta. Uudelleenkäyttöalalla toimii monia organisaatioita joilla on vuosikymmenten osaaminen uudelleen käytettävien tuotteiden keräilystä, korjaamisesta, uudelleen valmistuksesta ja myymisestä. Näiden organisaatioiden toimintaedellytykset alalla on turvattava jatkossakin, ja toimijat on otettava mukaan uudelleenkäyttökeskusten toimintaedellytyksiä ja -kriteereitä linjattaessa.

Tunnustettujen uudelleenkäyttökeskusten (yksittäinen organisaatio tai organisaatioiden verkosto) keskeinen tarkoitus on erotella uudelleenkäytettävät tuotteet ja saattaa ne uudelleen käyttöön sellaisenaan tai korjattuna. Organisaatiolla täytyy olla tehtäväänsä viranomaisen lupa. Menestyksekäs toiminta vaatii, että uudelleenkäyttökeskuksille on järjestetty pääsy jätevirtoihin.

RREUSE (*Eurooppalainen uudelleenkäyttöalalla toimivien yhteiskunnallisten yritysten verkosto*) on luonnostellut tunnustetuille uudelleenkäyttökeskuksille (eng. approved / accredited re-use centres and networks) keskeisiä kriteereitä:

- työntekijöiden ja ympäristön turvallisuudesta huolehtiminen
- materiaalivirtojen dokumentaatio (kg)
- jokaisen tuoteryhmän käsittelyvastuussa täytyy olla asiaan pätevöitynyt henkilö, joka vastaa myös muiden työntekijöiden koulutuksesta
- kelpaamaton materiaali toimitetaan kierrätykseen tai käsittelyyn jätehierarkian mukaisesti
- varmistetaan, että tuotteet eivät päädy laittomaan vientiin
- tuotteiden tulee täyttää kaikki samat vastuu-, uudelleenkäyttö-, takuu- ja turvallisuusvaatimukset kuin muidenkin markkinoilla olevien tuotteiden
- käytettyjen tavaroiden asianmukainen käsittely valvotuissa olosuhteissa (keräys, lajittelu, testaus…)
- sitoutuminen turvallisten tuotteiden ja niiden osien tuottamiseen kansallisia takuusäädöksiä sekä kaupanteon ja jätehuollon säädöksiä noudattaen. Pienet ja yleishyödylliset toimijat voisivat saada toiminnalleen esim. verohelpotuksia.
- tuotteet lajitellaan tarkistetaan ja tarvittaessa testataan, kunnostetaan ja puhdistetaan.